

De tekst van de gedichten van de gezusters Loveling*

door

Antonin VAN ELSLANDER

Van de *Gedichten* van de gezusters Loveling zijn in de loop van de negentiende eeuw drie uitgaven verschenen : de eerste en de tweede te Groningen bij J.B. Wolters, respectievelijk in 1870 en 1877, de derde te Gent bij Ad. Hoste in 1889. Sedertdien werden ze niet in hun geheel herdrukt. Een moderne editie van de volledige poëtische nalatenschap van Rosalie en Virginie Loveling is om meer dan een reden bijzonder wenselijk. Hieraan dient echter een grondig onderzoek naar de tekst van de *Gedichten* vooraf te gaan.

Toen in 1870, door toedoen van de Groningse onderwijzer en pedagoog L. Leopold, de *Gedichten* van de gezusters Loveling, 26 van Rosalie en 36 van Virginie, het licht zagen, waren reeds een aantal van deze stukken elders verschenen, de meeste in het *Nederduitsch letterkundig Jaarboekje* van Frans Rens, en dat van 1855 af. Uit haar "Herinneringen aan Frans Rens", van Virginie Loveling, gedagtekend 14 mei 1905, maar pas in 1949 door G. Schmook¹ gepubliceerd, vernemen we dat de gezusters er zich, althans "de eerste twee jaren" aan ergerden dat Rens aan de ingezonden tekst van hun gedichten wijzigingen durfde aanbrengen.

Het griepte ons die stukjes, welke wij zoo langzaam en zorgvuldig vervaardigden; strofen waaraan wij soms maanden lang werkten, voordat zij ons bevestigden, met een dwaze wijziging te zien verschijnen. Klagen dorsten wij niet bij hem, maar deden het achtterrug, zoodat het hem ter oor kwam. "Als iets mij daarin niet aanstaat, met een pennestreek is het gedaan", had hij ons verklaard. Die ellendige pennestreken, zonder oordeel of bedenking aangebracht ! Alsof wij daarenboven vertrouwen stelden in zijn kunstsmak ! Wel is waar, beperkte alles zich tot het veranderen van een enkel woord soms, doch wij waren jaloesch van ons werk, vreemde inmenging werd niet geduld en wij zonden aan zijn keur-verzameling niet meer hebben medegedaan had hij - ook

1. Virginie Loveling. Herinneringen aan Frans Rens (1905). Een onuitgegeven tekst bezorgd door G. Schmook, in : Verslagen en Mededelingen van de Kon. Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, 1949, pp. 130-131.

* Samenvattend over de gezusters Loveling onze korte studie (met bloemlezing) in de Oostvlaamse Literaire Monografieën 57 (1992).

achtterug - de belofte niet afgelegd in het vervolg den vorm onzer gedichten onbepaald te eerbiedigen.

Het getuigenis van Virginie Loveling brengt ons meer dan enkel een pikant detail, het leert ons ook iets over de wijze waarop deze schijnbaar simpele stukken tot stand kwamen en over de bijzondere, "jaloerse" zorg die er werd aan besteed.

Van 1855 af en met uitzondering van het Jaarboekje voor 1867 hebben de gezusters aan de "keur-verzameling" van Rens meege- werkt, meestal telkens met één gedicht van Rosalie en één van Virginie. Enkel het Jaarboekje voor 1859 bevat slechts één stuk, nl. "De liedjeszangers" van Rosalie onderaan gedagtekend 1858 - dat ze blijkbaar zelf als minder geslaagd beschouwde, aangezien ze het niet in de *Gedichten* heeft opgenomen, en in het laatste verschenen Jaarboekje, dat van 1875 - Rens (en ook Rosalie) overleed in dat jaar -, met een prozaschets van Rosalie en twee gedichten van Virginie. Alles samen zijn dus 19 gedichten van Rosalie en 21 van Virginie in de Jaarboekjes opgenomen.

Het ziet er naar uit dat de gezusters in de meeste gevallen een gedicht instuurden dat ze zojuist hadden voltooid. Dat blijkt uit de dateringen onderaan afgedrukt, meestal een jaartal, soms vergezeld van de nadere aanduiding van de maand - zevenmaal bij Rosalie en driemaal bij Virginie - , bij deze laatste zelfs tweemaal met de opgave van de dag. Deze aanduidingen zijn in de uitgaven van de *Gedichten* weggefallen en aangezien de volgorde van de stukken aldaar niet chronologisch is en zelfs in de tweede en derde editie werd gewijzigd, zonder dat daarbij aanwijsbare redenen zijn aan te geven, lijkt het zinvol een opsomming te geven van de titels van de gedichten, zoals ze in de Jaarboekjes verschenen, met de dateringen erbij.

Gedichten van Rosalie en Virginie Loveling
in het Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje van Rens

1855	pp. 64-65:	Het liedje myner kindschheid. (Herinnering)
Virginie Loveling. Nevele, Oogstmaend 1854.
	pp. 121-123:	De kleine Luitspeler.
Rosalie Loveling. Nevele, 1854.
1856	pp. 75-77:	De Verwachting.
Virginie Loveling. Nevele, 1855.
	pp. 146-148:	Het lied des Blinden.
Rosalie Loveling. Nevele, 1854.

- 1857 pp. 55-58: De Molenzeilen.
Virginie Loveling. Nevele, 1856.
- 1857 pp. 86-89: De Verhuizing.
Rosalie Loveling. Nevele, Mei 1856.
- 1858 pp. 24-27: Het Huisje in de Duinen.
Rosalie Loveling. Nevele, 1857.
- pp. 66-68: Gods Geheim.
Virginie Loveling. Nevele, 1857.
- 1859 pp. 30-32: De Liedjeszangers
Rosalie Loveling. Nevele, 1858.
- 1860 pp. 40-42: Te Gemoet gaen.
Rosalie Loveling. Nevele, den 4 July 1859.
- pp. 49-51: Twee Broeders.
Virginie Loveling. *Nevele, July* 1858.
- 1861 pp. 35-37: Het Avonduer.
Rosalie Loveling. Nevele, den 18 Maert 1860.
- pp. 48-50: Onrust.
Virginie Loveling. Nevele, 1859.
- 1862 pp. 33-34: Bij Regendag.
Virginie Loveling. Nevele, 1861.
- pp. 42-45: De gouden Bruiloft.
Rosalie Loveling. Nevele, 1861.
- 1863 pp. 41-43: De Verzoening.
Rosalie Loveling. Nevele, October 1862.
- pp. 50-51: Aan 't Strand.
Virginie Loveling. Nevele, 1862.
- 1864 pp. 43-45: Vader en Moeder.
Rosalie Loveling. Nevele, October 1863.
- pp. 50-51: Een zomersche Zondag.
Virginie Loveling. Nevele, 1863.
- 1865 pp. 76-78: De Doodstraf.
Rosalie Loveling. Nevele, Januari 1864.
- 1865 pp. 83-88: De Schoone Reis.
Virginie Loveling. Nevele, 1864.
- 1866 pp. 91-93: De Vreemdeling.
Rosalie Loveling. Nevele, December 1865.
- pp. 99-101: Begrafenis.
Virginie Loveling. Nevele. December 1865.
- 1868 pp. 51-52: De tweede Vrouw.
Rosalie Loveling. *Nevele*, 1865.
- pp. 57-61: Het Nieuwjaarsbezoek.
Virginie Loveling. *Nevele*, 1867.
- 1869 pp. 35-38: De groote Keizer.
Rosalie Loveling. *Nevele*, 1866.
- pp. 42-43: Najaarsindruk.
Virginie Loveling. *Nevele*, 1867.

- 1870 pp. 43-44: Het Maantje.
Rosalie Loveling. *Nevele*, 1869.
- pp. 49-50: Een Levenslot.
Virginie Loveling. *Nevele*, 1869.
- 1871 pp. 32-34: Een Kind des Vaderlands.
Rosalie Loveling. *Nevele, October*, 1870.
- pp. 40-41: Morgenwandeling.
Virginie Loveling. *Nevele*, 1870
- 1872 pp. 25-26: Bij het Doodsbed.
Rosalie Loveling. *Nevele*, 1870.
- pp. 35-36: Gevangenschap.
Virginie Loveling. *Nevele*, 1871.
- 1873 pp. 27-29: Des Keizers Droom.
Rosalie Loveling. *Nevele, 6 oktober* 1872.
- pp. 32-34: Gelijkheid.
Virginie Loveling. *Nevele*, 1870.
- 1874 pp. 19-20: Onze Volksheld.
Rosalie Loveling. *Nevele*, 1873.
- pp. 35-36: De Nevel.
Virginie Loveling. *Nevele*, 1873.
- 1875 pp. 35: Het Eindje Touw.
Virginie Loveling. *Nevele*, 1874.
- pp. 57-58: De kleine Savoyaard.
Virginie Loveling. *Nevele*, 1874.

Naast de *Nederduitsche Letterkundige Jaarboekjes* hebben de gezusters ook in het "veertiendaagsch tijdschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen" *De Eendracht* van diezelfde Rens gedichten gepubliceerd.

In Virginies "Biografie" (1905) lezen we : "Op vijftienjarigen ouderdom schreef ik "Moeders Kruisken" dat in de *Eendracht van onzen vriend Rens verscheen, bijval vond*". Nu was Virginie op 17 mei 1851 vijftien jaar geworden, zodat "Moeders Kruisken" vermoedelijk einde 1851 - begin 1852 tot stand kwam. Het gedicht verscheen in ieder geval in *De Eendracht* van 1 mei 1853 - Virginie is dan bijna zeventien - maar wordt er voorafgegaan in het nummer van 9 januari 1853 door "Nieuwjaarsavond", evenals "Moeders Kruisken" ondertekend "Virginie", maar later niet in de *Gedichten* opgenomen. Aldaar ontbreken trouwens nog andere stukken van het Nevelse zusterpaar waarvan het auteurschap vaststaat, zoals de twee gedichten in het dagblad *De Broedermin* van 17 februari 1853. Ze zijn aldaar weliswaar telkens met X ondertekend, maar Virginie Loveling schreef, eerst in potlood en daarna in inkt, op het knipsel uit *De Broedermin*, ingebonden in haar documentatie over

de *Gedichten*, in de Gentse Universiteitsbibliotheek, respectievelijk bij het gedicht "Helpt uw broeders" en "Vreest gij niet?": "Mijn eerste gedrukt stukje" en "Rosalie's eerste gedrukt Gedicht". In diezelfde Broedermin van 5 mei 1853 treffen we verder ook "Moeders Kruisken" aan dat blijkbaar uit *De Eendracht* van vijf dagen vroeger was overgenomen.

Het literaire debuut van de dichtersessen laat zich dan, aan de hand van publikaties in *De Eendracht* en *De Broedermin*, als volgt reconstrueren:

"Nieuwjaarsavond" van Virginie in *De Eendracht* van 9 januari 1853; niet in *Gedichten*;

"Vreest gy niet?" van Rosalie en "Helpt uw broeders" van Virginie in *De Broedermin* van 17 februari 1853, niet in *Gedichten*;

"Moeders Kruisken" van Virginie in *De Eendracht* van 1 mei 1853 en in *De Broedermin*, van 5 mei 1853 wel in *Gedichten*.

Anderhalfjaar later krijgen we dan van Virginie in *De Eendracht*: in het nummer van 7 januari 1855 "Vergankelijkheid", onderaan gedagtekend "Oogstmaend 1854", niet in *Gedichten*;

in het nummer van 8 juli 1855 "De Terugkomst", onderaan gedagtekend "1855", niet in *Gedichten*;

in het nummer van 14 oktober 1855 "De Zaterdag-avond" van Virginie, onderaan gedagtekend "1855", wel in *Gedichten*.

In datzelfde jaar 1855 begint dan tevens de medewerking van de gezusters aan Rens' *Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje*.

Pas in 1861 treffen we dan in *De Eendracht* weer gedichten aan van de gezusters :

in het nummer van 7 april "Grootmoeders portret" van Virginie en van 20 oktober: "Ik weet niet", onderaan gedagtekend 1861, van Virginie, later in *Gedichten*;

in het nummer van 3 november "Moeders Krankheid", onderaan gedagtekend 1861, van Rosalie, later in *Gedichten*.

Op 28 juli 1861 brengt Karel Bogaerd "op een vriendefeest", een Gezondheidsdronk "Aen de Vlaemsche Dichtersessen Rosalie en Virginie Loveling" die enkele dagen later (8 september) wordt afgedrukt en het jaar daarop verschijnt in het nummer van 9 maart "De inhaling van den pastoor", onderaan gedagtekend 1861, van Virginie, later in *Gedichten*.

Nog andere gedichten staan in *De Eendracht* afgedrukt, maar dan eerder als illustratie van de bespreking van de Jaarboekjes voor 1864 en 1865 en van de eerste uitgave van de *Gedichten* (1870).

Het nummer van 30 mei 1875 ten slotte brengt de lijkrede van Heremans op Rosalie Loveling en het gedicht van Karel Bogaerd "Op het graf der Vlaemsche Dichteres Mejuffer Rosalie Loveling".

Andere periodieken waarin gedichten van de gezusters in die jaren verschijnen zijn: De Vlaemsche School, het Nederduitsch en het Nederlandsch Tijdschrift, het Letterkundig Zondagsblad, de Volksalmanak van het Willemsfonds, De Toekomst, de Vlaemsche Kunstbode en Nederlansch Museum. Het gaat hier telkens om stukken die later in een van de uitgaven van de *Gedichten* zullen opgenomen worden. De zevende jaargang (1861) van De Vlaemsche School bevat "In 't voorbygaen" (Nevele, maart 1861) van Virginie en "Het oudste kind" (Nevele, 20 april 1861) van Rosalie.

In de 12e jaargang van de *Volksalmanak van het Willemsfonds* (1864) is "Het Noodlot" (pp.85-86) van Rosalie en "s Bedelaars droom" (pp.88-89) en "Het Buitenmeisje" (pp.86-87) van Virginie opgenomen en het jaar daarop pp.74-75 "De oude zeeman" (1864), eveneens van Virginie.

In 1864 plaatst Rosalie "Het Weeskind", pp. 145 en Virginie "Int 't lof" (1861) in het *Nederduitsch Tijdschrift*, pp. 146 en in het *Nederlandsch Tijdschrift* van 1868, pp. 83 Virginie het gedicht "Lotsbestemming".

Datzelfde jaar verschijnt de bloemlezing *Uit Zuid-Nederland. Vlaemsche Verzen en Versjes* van L. Leopold, waarin de dichtersessen goed zijn vertegenwoordigd: vijf gedichten van Rosalie en vijf van Virginie, op een totaal van nog geen tachtig stukken. Vijf van deze gedichten waren overgenomen uit het *Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje*, drie uit *De Eendracht* van dezelfde Rens en twee uit het *Nederduitsch Tijdschrift*.

L. Leopold zou er ongetwijfeld niet in geslaagd zijn deze bloemlezing uit de Zuidnederlandse poëzie samen te stellen, indien de Antwerpse letterkundige en vriend van Paul Fredericq Frans de Cort (1834-1878) hem daarbij niet op de meest efficiënte wijze had geholpen en de Groningse onderwijzer had gewezen op de gezusters Loveling die totdantoe, zoals we gezien hebben, enkel een aantal gedichten sedert 1853 in periodieken hadden gepubliceerd. De omzendbrief die L. Leopold met het oog op de samenstelling van zijn bloemlezing aan o.m. Frans de Cort had gezonden, werd door deze laatste aan de gezusters overgemaakt. Rosalie, mede in naam van haar jongere zuster Virginie, stuurde de gedichten, samen met een brief, op 8 oktober 1867 aan L. Le-

opold en dat werd dan het begin van een correspondentie die verder zou leiden tot de publikatie van het bundeltje *Gedichten* van Rosalie en Virginie Loveling, dat in 1870 zou tot stand komen en wel in Noord-Nederland, te Groningen bij de firma J. B. Wolters. L. Leopold heeft er E.B.ter Horst, sedert het overlijden van zijn zwager Wolters in 1860 eigenaar van de uitgeverij geworden, kunnen van overtuigen het bundeltje in zijn fonds op te nemen.

Het is een boekje van 135 pagina's, in heel klein formaat, met een kort Nawoord van Leopold, gedagtekend maart 1870, dat in de tweede uitgave, 1877, eveneens bij Wolters, niet meer voorkomt.

Uit de briefwisseling (1869-1872) vernemen we verder dat L.Leopold de verzorging van de uitgave, ook de correctie van de proeven, voor zijn rekening nam. Er is sprake van het honorarium, van presentexemplaren, van het contract met de uitgever, van het opsturen van het manuscript van de gedichten, dat thans bewaard is in het AMVC te Antwerpen, samen met de brieven in de sierlijke, haast calligrafische hand van Rosalie, telkens ook in naam van Virginie.

De *Gedichten* van Rosalie en Virginie Loveling verschenen vermoedelijk in april 1870. Ze waren te Gent verkrijgbaar bij de boekhandel van Willem Rogghé (prijs:1.00 frank). Ze werden in ieder geval door Rens in *De Eendracht* van 24 april aangekondigd en uiteraard gunstig besproken. Het kleine formaat in 32° maakte het boekje volgens Rens "zoo handzaam om op wandeling en reis, langs den spoorweg bijv. te worden meegenomen, ook door dames, die daar menig onderwerp zullen aantreffen dat door zijn aard en behandeling in staat is, haar teeder gevoel op te wekken, en haren geest stof tot denken te geven". Tot slot worden "Het Geschenk" en "Moeders Kruisken" afgedrukt. Frans de Cort bespreekt het bundeltje in "De Toekomst" en daarna worden in dat tijdschrift nog twee gedichten van Rosalie en Virginie opgenomen. Het "doodsantje" voor Antoon Bergmann van Rosalie kwam in "De Vlaamsche Kunstbode" van 1874 en verder verschenen nog voor de herdruk van de *Gedichten* (1877) in *Nederlandsch Museum*, het tijdschrift van Heremans, "De Scheiding" van Rosalie die dan al is overleden, en "Vaarwel en wederzien" van Virginie (1876).

In de druk van 1877 staan 44 gedichten van Rosalie - tegenover 26 in de eerste druk - en 59 van Virginie - tegenover de 36 uit 1870, en in de derde (en laatste) druk uit 1889 zullen het er dan uiteindelijk 75 worden. In de Gentse Universiteitsbibliotheek zijn

dan nog enkele manuscripten van gedichten die, zover mij bekend, onuitgegeven zijn gebleven, o.m. een nogal ondeugend stuk van Rosalie "Gesprek tusschen mijnheer den pastor en een oud kwezelken". Bij een mogelijke herdruk van de *Gedichten* van de gezusters Loveling zouden de stukken in de mate van het mogelijke in chronologische orde kunnen afgedrukt worden.

Bijlagen

I

Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje Voor 1859

DE LIEDJENSZANGERS

—
 De liedjenszanger trok door 't dorp
 Geleid door 't hupsche kind :
 Het was een knaep van zeven jaer;
 Zyn lach was zoet, zyn oog was klaer;
 De man was oud en blind.

Hy hield een handjen in zyn hand;
 't Was daer als vastgeboeid;
 Hy vond alléén het voetpad niet,
 Of't brugskén over de enge vliet
 Die door de steenen vloeit.

En echter vroeg hy d' aerde niets
 Dan 's knaepjes zoete tael,
 De schaduw in den zomergloed,
 En, als weêr 't najaer tiert en woedt,
 Een warmen zonnestrael.

Hy strompelde van dorp tot dorp,
 Langs kei en kreupelhout;
 Het kind ging zwygend aen zyn zy';
 De ryke zomer was voorby,
 En 't najaer kleurde 't woud.

De koeijen keeren uit de wef
 Door 't stuivend akkerzand;
 De kleine wachter zweept en fluit,
 En andre kinders loopen uit,
 En huplen hand aen hand.

Men roept, men zoekt elkander op,
 En zwiert langs hek en haeg;
 De knaep zag 't vrolyk kinderspel;
 Zyn herte joeg en sloeg zoo snel
 En vader ging zoo traeg!

Maer niemand kommert zich om hem;
 Men schatert en men springt,
 En 't knaepje kwynt; zyn blos verschiet;

Dat ziet de blinde vader niet,
Die langs de straten zingt.

De vader zingt, het knaepje weent;
Zy trekken verder voort;
Het weêr is koud; het kind is moê;
Hier reikt men hun eene aelmoes toe;
Dáer sluit men hun de poort.

De winter woedde, en 't knaepje stierf;
Men vulde 't grafje digt;
Daer glanst de koele morgendrop,
En bloem en graspyl schieten op,
Waer 't kind begraven ligt.

Weêr hangt de tydeloos in 't bosch;
Het kruipt-ter-haeg schiet uit;
De leeuwrik zingt, de doren bloeit;
Het stille grachtje is overgroeid,
En 't kerfdier blinkt in 't kruid.

De liedjenszanger keert niet weêr,
Waer 't zangrig volk hem wacht.
Wat werd van hem, waer ging hy heen,
De blinde man, zoo gansch alleen?
Geen mensch die dáeraen dacht.

ROSALIE LOVELING.

NEVELE, 1858.

II

Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje Voor 1857

DE VERHUIZING.

—
Meiavond was terug gekomen
Met al den jongen lentegroei;
De zwaluw woonde weêr aen 't venster;
De kleine boomgaerd stond in bloei.

De spâ glom vroeg reeds in de velden;
De schuwe koekkoek riep van ver,
En 't haentje van den stillen toren
Blonk ginder als een bleeke ster.

Een grysaerd strompelde langs d'akker,
Dien hy niet meer bewerken kon;
Waerop hy voortyds ploegde, en plantte,
En jaerlyks schooner vruchten won.

Hy moest van daeg zyn woon verlaten,
Het hoeften waer hy opgegroeid
Was, als de wilgen by de beke,
Die hy zoo dikwyls had besnoeid..

Hy zag door 't loover 't strooijen dakje,
Begroeid met groene plekjes mos;
De struiken waer hy eens als knaepje
De hazelnoten zocht in 't bosch;

De heesters waer de zon in speelde,
Toen ze achter 't mastbosch nederzong,
En 't lisch dat opschoot uit het grachtje
Waer steeds het windje zuchtte of zong.

Ach 't beeld van 't bly verleden zweefde
Voor zyn ontroerden geest, zoo duer,
Met al zyn zoet' herinneringen
In 't langzaam naedrend scheidingsuer!

Hy treedt op 't hof, en om hem henen
Hoort hy de schaterende stem
Der kindren van den nieuwen pachter,
Die achtloos hupplen rondom hem.

Hy zag dat een der grootste knaepjes
Naer 't buigend takje klom, alwaer
De zomervink heur nestje bouwde
In d'uitgelopen peerelaer.

Hy zette zich op 't banksken neder,
By 't venster aen den buitenmuur,
En zag nog door de groene ruiten
Zyn plaetsken in den hoek van 't vuer.

En menig beeld zweeft hem voor de oogen;
Weêr ziet hy hoe zyn zoon het land
Bebouwt, terwyl zyn jonge broeder
De koeijen wacht in d'elsenkant;

Of hoe hy op de zware wagens,
 Met geurig hooi geladen, klom,
 En hoe hy zifte en zaeide in 't najaer,
 Of reed de drooge stoppels om.

Misschien herdacht hy ook zyn lyden:
 Ach 't was als brak zyn vaderhert,
 Toen hy zyn kindren heen zag kwynen,
 En 't eerste graf gedolven werd!

En lange was 't nog niet geleden
 Dat 't laetste kind begraven was;
 De gele kerkhofzavel toonde
 Het smalle plekje nog door 't gras.

Men droeg het armlyk huisraed buiten:
 De kleine wagen stond gereed,
 En de arme landman zweeg, en zuchtte,
 Toen hy van 't hofken henen reed.

Zyn lip bewoog, zyn wang werd bleeker;
 Hy wendde 't hoofd van 't huisjen om,
 Alsof hy zich den traen nog schaemde,
 Die schuchter in het oog hem klom.

ROSALIE LOVELING

NEVELE, Mei 1856

III

Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje Voor 1857.

DE MOLENZEILEN

—
 De mulder droeg zyn zoontje,
 Zyn vreugd, zyn levensheil,
 Met zich soms op den molen,
 Langs trappen smal en steil.

Wel schrikte 't in den eerste,
 Wel was het soms vervaerd,
 En hield zich vast aen vader,
 Als 't nederzag naer de aerd'.

Maer 't was een regt genoeg
 Daerboven voor het kind,

Zoo by die groote zeilen
Die ronkten in den wind.

In 't draeijen van de wielen,
In 't bonzen en 't gekraek
En 't springen op de zakken
Vond 't jonge kind vermaek.

Daer keek het uit den molen,
Verwonderd, naer beneên,
En sloeg de handjes samen,
Hoe klein dit alles scheen :

De menschen op den akker,
De boomen in het rond,
De zwaer beladen ezel
Die aen den molen stond.

De najaerswinden bliezen,
Het rype fruit viel neêr;
De molenzeilen vlogen
En draeiden heen en weêr;

Het knaepje speelde buiten,
En zag zyn vader staen,
Die door het kykgat loerde,
En keek hem lachtend aen.

Zyn zoontje by de zeilen :
Wat yslyk oogeblik!
De mulder staert en siddert,
Verstomd van angst en schrik

De zeilen vliegen rasser
In feller, wilder vlugt,
En raken 't arme knaepje,
En slingren 't in de lucht.

Het stortte tuimlend neder,
En spartelde op den grond;
Dat zag de bange vader
Die op den molen stond.

En hoe hy kwam gelooopen,
En 't lykje in de armen sloot,

En het met woeste klagten
En tranen overgoot,

Dat is verward en duister
Hem in 't geheugen; want
De wanhoop van zyn herte
Verdwaelde hem 't verstand.

Sints stoven twintigmalen
De najaersbladen neêr;
Sints bloeiden twintigmalen
De groene velden weêr.

Nog staet en huis en molen
Zooals het vroeger was;
Nog speelt de morgenzonne
Op maluwbloem en gras;

Maer soms, by zomeravond,
In stil en helder weêr,
Zit de oude mulder, zwygend,
Voor zyne wooning neêr.

Het rustig uer des avonds
Verkwikt en geest en hert;
Hy stuert, als onverschillig,
Zyn blikken in de vert'.

Maer als de zeilen draeijen
En dat hy kindren ziet,
Dan zegt hy, schielyk schrikkend;
"Genaekt den molen niet."

VIRGINIE LOVELING

NEVELE, 1856.

IV

Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje Voor 1858

GODS GEHEIM.

—
Meibloem en aurikel bloeiden;
Wilg en linde schoten uit;

Want de Lente was verschenen,
Met haer bloemen, met haer kruid.

"Ziet ze ginder bloemen plukken :
Moeder, moeder laet my gaen;
Laet my spelen in de weide,
Waer de schoone bloemen staen."

't Kindje kwynde reeds zoo lange,
Zat steeds treurig by de schouw,
En 't was de eerste mael, sinds weken,
Dat het weder spelen wou;

Moeder juichte by die woorden;
In heur teeder harte sloop,
Als een strael der voorjaerszonne,
Weêr de lang verflauwde hoop.

En daer sprong het meisje buiten
In het groenbegroecide veld,
Als een opgesloten duifje
Dat in vryheid is gesteld.

En daer draaiden bly de kindren
In een' vluggen rondedans.
En zy plukten madeliefjes,
En zy vlochten kroon en krans.

's Meisjes wangen bloosden weder
Als het loover, in den herft,
Gloeit en schittert op de boomen,
Eer het nedervalt en sterft.

De avond kwam; de kindren scheidden;
Ook het meisje keerde weêr,
En het legde op 't zachte kussen
't Moêgespeelde hoofdje neêr.

En de zon schoot heldre stralen
's Anderendaegs op bloem en knop;
En de vooglen zongen lustig; --
Maer het meisje stond niet op.

Achl wat moest de moeder voelen,
Toen zy 't kind daer liggen vond,

Bleek als 't linnen van zyn kussen;
Maer een glimlach om den mond?

Toen zy aen zyn handjes voelde,
Aen zyn voetjes, koud als lood;
Gistren, zoo het scheen, genezen,
Gistren spelend, en nu dood!

En zy nam 't gevallen kroontje
Van den bodem op, en streek
Zachtjes weg de blonde lokken
Van het voorhoofd, koud en bleek.

Ach, heur handjes plukten gistren
Nog die madeliefjens af,
Eer de halfverwelkte bloemtjes
Sierden 't lykjen in het graf.

"God, waerom my 't kind ontnomen?"
Riep de vrouw in bittre smert:
" 't Was myn hoop, myn heil, myn leven!"
Maer heur sprak een stem in 't hert:

"Zwyg : het is 't geheim des Heeren,
Door wiens alles sterft en groeit.
Waerom wordt het madeliefjen
Afgetrokken, als het bloeit?"

VIRGINIE LOVELING.

NEVELE, 1857.

De Eendragt 9 Januari 1853

Nieuwjaersavond.

Het was de laetste dag van 't jaer;
't Was koud en killig buiten;
Daer zat een vader in zyn huis,
En hoorde, siddrend, 't woest gedruis
Des hagels op de ruiten.

Wat rampen had hy doorgestaen
In 't jaer nu pas verdwenen;
Wat rampen drukten nu nog zwaer

Op zyne kinderen te gaêr!
Die zaten ook te weenen.

Geen hout, geen voedsel was in huis,
En pas een jaer geleden,
Toen vierde hy den laetsten dag
Van 't jaer met vreugde en luid gelacht;
Toen was zyn hart tevreden.

Geheel een jaer is toch zoo lang,
Zoo lang wanneer 't in lyden
Voorby hinkt... Ach, de dood ontnam
Hem zyne dierbre gâ; toen kwam
De ellende aen alle zyden.

Nu zat hy daer en hoorde, droef,
De schelle vreugdekreten
Der buren die, in kring geschaerd,
Daer koutten, stoeiden rond den haerd.
Zy hadden hem vergeten.

Zyn kleine kindren vroegen brood:
Hy kon het hun niet geven;
De laetste raep vvoor in den grond,
Die nog op zynen akker stond.
Ook hy zat daer versteven.

Ach, hadden zy een weinig hout
Om zich er by te warmen!
O waer' de Boer voor al hun ly'
Zoo ongevoelig niet, zou hy
Niet geven aen die armen ?

Daer ging de vader eensklaps uit
Door hagel en door winden;
Hy ging, en bevend brak zyn hand
De natte takken uit den kant :
Hy kon geen drooge vinden.

Maer zie, daer komt op eens de Boer;
Zyn hert was nooit bewogen.
Hy grypt den armen werkman aen;
Vergeefs stort deze traen op traen,
En knielt, voor hem gebogen.

Vergeefs verhaelt by zyne ellend,
 En hoe zyn kindren schreijen;
 Hoe tot zyn laetste raep vervroos :
 De ryke Boer, mêedoogenloos,
 Zag, spottend, op zyn lyen.

Hy sleurde d'armen werkman in
 Den kerker, vol van smarte,
 En keerde weder naer zyn woon;
 Maer God ontnam de rust, het loon
 Der braven, aen zyn harte.

En, nog alvorens 't nieuwe jaer
 Het oude had verschoven,
 Trok God de kindren ook uit ly' :
 Vóór zonnenopgang waren zy
 Reeds engeltjes daerboven.

De vader kwam uit 't kerkerhol :
 Hy bedelde in de straten;
 De naem van dief onteerde hem;
 Men wees hem af met ruwe stem,
 En de arme stierf verlaten.

Maer stapt de boer soms over 't graf
 Der offers die hy moordde,
 Een koude rilling grypt hem aen :
 Hy kan de wroeging niet ontgaen,
 Wier stem hy vruchtloos smoorde.

VIRGINIE.

VI

De Broedermin 17 februari 1853

Helpt uwe broeders.

—
 O Ryken, wist gy wat geluk
 Het is van armen t'helpen.
 Gy zoudt het lyden en den druk
 Van uwe broeders stelpen.
 Gaeft gy niet al uw goud en goed,
 Maer gaeft gy slèchts uw overvloed,

Verbeterdet uw broeders leven,
Wat dank wierd u daer voor gegeven!

Wat baet het dat met goud en goed,
En opgeheven handen,
Gy vaak de Godheid valt te voet
Met duizende offeranden? --
Wat baet het dat gy kruipt en knielt,
Wanneer die liefde u niet bezielt,
Waer God op aerd voor daelde.
En met zyn bloed betaelde? --

Meent gy misschien dat uw gebed,
Den Heere kan behagen?
Wanneer uw schreden, tred voor tred,
Der boosheids stempels dragen?
Als gy uw armen broër verlaet,
Terwyl gy u in wellust baedt,
Denkt ge in uw hart en zinnen,
Dat God u kan beminnen?

Als gy het arme kleine kind
Verstoot, dat op de steenen.
Aen uw paleis, in sneeuw en wind,
Om voedsel ligt te weenen;
Ziet gy niet, hoe op zyn gelaet,
Des rampspoeds diepe rimpel staet,
Hoe 't blosje zyner wangen?
Door tranen is vervangen? --

Hebt medely, hebt medely,
Roept u zyn stemme tegen,
Een stuksken brood, hoe klein het zy,
En 'k smeeke God om zegen!
Maer toegesloten is de poort,
En 't rytuig rolt u verre voort,
Waer u geen bittre klagten,
Maer vreugd en blydschap wachten.

En gy verstoot het kind dat God,
Heeft naer zyn beeld geschapen,
En gy vertrappelt zyn gebod.
En durft nog hoogmoed rapen.
In uw paleis en prachtig kleed,
Schoon dit, o ryken, is het zweet,

Des werkmans die u dagen,
En voor God aen zal klagen.

Zegt, ryken, vreest gy niet hierna,
De geeselende roede
Van Godes eenwige ongena,
Voor uwe dollen woede?
O vreest gy dan de gramschap niet.
Van God, die uit den Hemel ziet,
Dat hy u aerdsche grooten.
Ginds ver van zich zal stooten?

VII
De Broedermin 17 februari 1853.

Vreest gy niet?

O ryken gy die buigt en bidt,
Als ge op de kniën nederzit,
Op zachte zyden banken,
Vraegt gy verbetering aen God,
Voor uwen armen broeders lot.
Voor hem die daer ook knielt, op harde naekte planken?

O neen, uw hart is koud en kil,
Gy bidt en zegt dat Godes wil,
Geschied' hier op dees aerde,
Als waer 't zyn wille dat by lyd',
Terwyl gy hoog verheven zyt,
Als waer' dit's Heeren wil, die u van rampen spaerde.

Maer ryken, hoort gy nooit 't verwynt,
Dat gy de beul uws broeders zyt,
't Verwynt van uw geweten?
Ach! hoordet ge eenmael toch die stem,
O ryken, ja, dan hielpt gy hem.
Gy, die hem thans zoo wreed van u hebt afgesmeten.

O voeldet ge eenmael wat hy lydt,
Dacht gy, dat ge ook zyn broeder zyt,
Gy soudt hem niet verachten,
Omdat hy klopt aen uwe poort,
Omdat hy uwe ruste stoort,
Omdat gy rigt tot u, zyn droeve, bange klagten.

Wat had op aerde Godes zoon?
 Voorwieg een krib, een steen voor kroon,
 En gy ook, aersche grooten,
 En gy ook noemt hem vader, gy,
 Die zonder eenig medely,
 Uw broeder, die bezweek, van u hebt afgestooten.

En heeft de Heer ook niet gezeid,
 Bemint uw armen broèr die schreit,
 En helpt uw medemenschen?
 En toonde ons steeds zyn voorbeeld niet,
 Dat men zyn broedren geen verdriet,
 Maer wel hetzelfde lot, als aen zich zelf moet wenschen?

Maer ziet gy ook de tranen niet,
 Die uw bedrukte broèr vergiet,
 En zwygt ge by zyn lyèn
 Denkt dat nogthans geen enkle traen,
 Uws broeders oogen is ontgaen,
 Of ginds was er een oog, die dezen traen zag schreijen.

En schoon ge uw broeder hier verlaet,
 En zyne zuchten niet verstaet,
 En zit op hooge troonen,
 Wanneer uw broèr zal zyn gegaen,
 Op 't einde van zyn distelbaen,
 Zal God hem na het graf veel beter dagen toonen.

X.
 [Rosalie Loveling]

VIII
De Eendragt 7 Januari 1853

VERGANKELYKHEID.

—
 Als 't eerste groen der lente
 Zich in de zon ontvouwt,
 En dat de koele morgen
 De bladeren bedauwt;

Hoe schynt het al gelukkig
 En bly op 't bloeiend land,

De bie op klaverbloemen,
De mieren in het zand.

De vlinder vliegt en dartelt
Op frissche roozenblaên
En tusschen elsenstruiken,
Waer sleutelbloemen staen.

De veilrank hecht zich vaster
Aen tronk en eik, en bloeit;
Het waggelend riet, in 't water,
Heeft 't beekje toegegroeid.

Wie zou het ooit gelooven
Dat alles zal vergaen,
En dat de najaersregen,
De blaedren áf zal slaen?

Dat 't kruidjen op zal droogen
En stuiven met het zand;
Dat alles zal verkwynen,
En sterven op het land?

De takken zullen buigen,
Met sneeuw en ys belaên,
En bie, en mier en vlinder,
Zy zullen al vergaen.

Wie zou het ooit gelooven,
Als men het veld aenschouwt,
De vooglen en de struiken,
De bloemen en het hout?

En wie, wie kan het denken,
In aerdsche zaligheid,
Dat eens de dood zal naken,
De dood die alles scheidt!

VIRGINIE LOVELING.

NEVELE, Oogstmaend 1854.

IX

De Eendragt 8 juli 1853*De Terugkomst.*
—

Uit 't naer gevang ontslagen,
Vertrok hy naer zyn woon.
De herfstwind woei hem tegen,
En 't veld stond kalm en schoon.

Hy hoorde reeds de toonen
Van 't avond-klokgeluid,
En boven geele boomen
Stak's dorpiens toren uit.

Zyn hyusje met den wingerd,
Die rond den gevel hing,
Zag hy met tranende oogen :
Hy kende er ieder ding.

Nog groeiden er de boomen :
Hy had die zelf geplant;
Maer vreemde kindren speelden
Voor 't venster in het zand.

Waer was zyn oude vader?
Waer was zyn moeder dan?...
Zy waren lang begraven;
Men wist er niet meer van.

Hy zag de breede takken
Van d'ouden eikenboom,
Waer hy, als kind, eens speelde,
Naby den snellen stroom.

Hy zette op 't gras zich neder
Met hevig hartgeklop,
En raapte uit drooge blâren
Gevallen eikels op.

Wat stond hem aen te vangen?
Hy had geen vrienden meer.
Waer waren thans de dagen,
De dagen van weleer?

Zy zweefden voor zyne oogen :
 Hy zag zich nog een kind,
 Omringd van teedere ouders,
 Geliefkoosd en bemind.

Ach, alles sprak hem weder
 Van vroeger schoonen tyd;
 Maer rust, en vrede, en vreugde
 Was hy voor eeuwig kwyt.

De misdaed drukt op 't herte;
 Geen wroeging kan m'ontgaen,
 Geen rust heerscht in de ziele
 Van hem die heeft misdaen.

Hy wenschte naer de muren
 Van 't naer gevang weêrom,
 En doolde tot den morgen,
 Rond haeg en akker, om.

Hy sneed zich uit den elskant
 Een dikken wandelstok;
 En zei aen 't dorp voor eeuwig
 Vaerwel, en hy vertrok.

Hy keerde nimmer weder;
 Voor eeuwig was hy voort.
 Hij stierf op vreemden bodem,
 In vergelegen oord.

VIRGINIE LOVELING.

NEVELE, 1855.

X

De Eendragt 8 September 1861

GEZONDHEIDSDRONK,

Aan de Vlaamsche Dichteressen Rosalie en Virginie LOVELING,
 op een Vriendenfeest.

Twee roozen, op denzelfden stam,
 In d'eigen tuin ontbloeid;
 Twee harten, door dezelfde vlam
 Der poëzij ontgloeid;
 Twee nachtegalen die zoo zacht
 Hun lied, dat zuchten teelt,

Doen galmen door het bosch, bij nacht,
Ziet, zustren! daar uw beeld.

Wij, mindre zangers, luistren toe,
Bij 't stijgen van het lied,
Dat aan uw lier, nooit zingens moê,
Neen, aan uw ziel ontvliet. --
Ik min den forschen bardentoon
Die 't heldenhart ontgloeit;
Doch eindloos meer het teeder schoon
Dat in uw liedren vloeit!

'k Bewonder d'aadlaar in zijn vlugt,
Maar 'k min de filomeel
Die in het woud heur liedren zucht
Vol teeder mingekweel;

Ja, meer dan 't donderend harpgeschal
Van Neêrlands grootsten Bard,
Dringt, Zustren! mij, als hemelval,
Uw maagdlijk lied in 't hart!

O sterren aan den hemeltrans
Der vlaamsche poëzie!
In uw verheven' zegekrans
Vlecht ik dit bloempje bij;
En als de roem u roozen biedt
Op laatren levensijd,
Vergeet dan 't needrig bloempje niet
Dat thands mijn hart u wijdt.

[Ex tempore]

Karel Bogaerd

Gent, 28 Julij 1861.

XI

De Eendracht 24 April 1870

Gedichten van Rosalie en Virginie Loveling.

Te Groningen, bij J.-B. Wolters.

Een boekdeeltje van 135 blz. in-32. --

Verkrijgbaar bij den boekhandelaar Rogghé, Te Gent,
ten prijze van fr.1-00.

Het is Prof. I. Leopold, te Groningen in Noord-Nederland, de uitgever van menige andere verzameling ten nutte van onderwijs en letterkunde, die deze, zoo welkome, uitgave heeft bezorgd. Ziehier wat hij er van zegt in eene narede die wij gereedelijk kunnen bijstemmen :

"De Gedichten van Rosalie en Virginie Loveling (geboren en woonachtig te Nevele in Oost-Vlaanderen) hebben in Zuid-Nederland eenen welverdienden naam : verschillende kunstrechtters spraken hunne ingenomenheid met die verzen krachtig uit.

"Velen hebben de produkten dezer twee gezusters eene cervolle plaats zien bekleeden in onderscheiden bloemlezingen, in Noord- en Zuid-Nederland verschenen, en ze bewonderd om hunne eenvoudige en toch veelal zoo wel-sprekende vormen, hunnen doorgaans zoo rijken inhoud.

"Daarom zal menig zoowel Noord- als Zuid-Nederlander de in allerlei dichtbundels verspreide verzen met genoegen in één bandje vereenigd zien.

"Dat de firma Wolters tot de uitgave er van besloot, zullen, hoop ik, velen haar met mij dank weten."

Men vindt hier in een sierlijk kleedje en hogst gemakkelijk formaat al de keurig gedrukte stukjes weder, die de dichterlijke zusters, tot altijd vernieuwd genoeg der lezers, aan verschillende tijdschriften en vooral aan het Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje, goedwillig, gedurende ettelijke jaren, ter plaatsing afstonden, en welke, waren zij minder dicht, met grooter letter en in omvangrijker formaat gedrukt, voorzeker een schoon boekdeel van ruim 200 blz. zouden uitmaken. Maar dan zou men wellicht door het werk niet zoo gereedelijk ter lezing worden aangetrokken, als wij hopen dat thans het geval zal wesen. Inderdaad, het boekje is zoo handzaam om op wandeling en reis, langs den spoorweg, bij v., te worden medegenomen, dat het niet kan missen daartoe al dadelijk in het oog te vallen, dewijl het gemakkelijk bergbaar is, ook voor dames, die daarin menig onderwerp zullen aantreffen, dat door zijnen aard en behandeling in staat is, haar teeder gevoel op te wekken, en haren geeststof tot denken te geven.

De inhoud is derwijze geschikt dat al de gedichten eener zelfde hand achter elkander volgen, vooreerst die van Jufv. Rosalie, welker getal van 20 tot 30 beloopt, en vervolgens die van Jufv. Virginie, die er eenigen meer tellen. Jammer dat er eene tafel ontbreekt, hetgeen voor de herlezing van enkele stukken waartoe gewis niet zelden zal worden overgegaan, een groot gemak zou bijbrengen.

De bekendheid van de voortbrengselen der Jufvrouwen Loveling - bekendheid welke deze verzameling nog aanzienlijk zal uitbreiden - en het hooger gemeld gegrond oordeel des uitgevers zouden ons toelaten deze aankondiging hier te sluiten, indien wij ons niet verplicht achtten den bestaanden gunstigen dunk ook voor hen die de afzonderlijk gedrukte stukken niet mochten gelezen hebben, door een paar aanhalingen te wettigen :

HET GESCHENK.

I.

Hij trok het schuifken open,
Het knaapje stond aan zijn zij
En zag het uurwerk liggen :
"Och, grootvader, geef het mij?"

-- Ik, zal 't u wel eens geven,
Toekomende jaar misschien,
Als gij wel leert en braaf zijt,
Zei de oude, wij zullen zien.

"Toekomend jaar!" sprak het knaapje,
"O, grootvader, maar dan zoudt
Ge lang reeds kunnen dood zijn;
Ge zijt zoo ziek en zoo oud!"

En de oude man stond te peinzen,
En hij dacht : het is wel waar,
En zijn lange vingren streelden
Des knaapjes krullend haar.

Hij nam het zilvren uurwerk,
En de zware keten er bij,
En lei ze in de gretige handjes,
"t Komt nog van uw vader," sprak hij.

II.

Daar was een grafje gedolven;
De scholieren stonder er rond,
En een oude man boog met moeite
Nog eene knie naar den grond.

Het koele morgenwindje
Speelde om zijne haren zacht;
Het gele kistje zonk neder;
Arm knaapje, wie had dat gedacht!

Hij keerde terug naar zijn woning,
De oude vader, en weende zoo zeer
En lei het zilvren uurwerk
In 't oude schuifken weêr.

ROSALIE.

MOEDERS KRUISKEN

Meimaand joeg den winter henen
 En bracht weder blad en kruid,
 En zij deelde frissche bloemen
 Aan de groene velden uit.

Meimaand -- maand der Lieve Vrouwe --
 Werd ook in de kerk gevierd,
 En het beeld der Moeder Godes
 Was met bloemen opgesierd.

Schooner dan haar prachtjuweelen
 En het hemelsblauw gewaad,
 Rijk bezaaid met gouden sterren,
 En de kroon van zilverdraad,

Scheen haar blinkend gouden kruisken
 Aan een meisje dat daar zat
 En met saamgevouwen handjes
 't Oog er op gevestigd had.

"Kruisken," sprak het kind in stilte,
 Met een zoeten englenlach,
 "Kruisken dat ik mijner moeder
 Om den hals zoo dikwijls zag.

"Ja, nog immer zijn uw steentjes
 Helder blinkend opgeklaard;
 Maar een gouddraad moest vervangen
 't Lintje waar gij vast aan waart.

"Altoos heb ik dat behouden,
 En bewaard als rijken schat.
 Ach, zoo ik het kleine kruisken
 Van mijn moeder ook nog had!

"Was het maar van blik of koper,
 En de schoone steentjes valsch,
 'k Droeg 't in plaats van 't Lieve Vrouwken
 Als mijn moeder om den hals.

"Zij beloofde 't mij zoo lange,
 Maar, helaas, zij gaf 't mij niet,
 Want de ellend bezocht ons huisjen,
 En wij hadden veel verdriet.

"Mijne moeder droeg 't voor schulden,
Weenen, aan een rijke vrouw,
En die schonk aan 't Lieve Vrouwken
't Kruisken dat ik hebben zou.

"Zag ik u van bij nog eenmaal,
Raakte ik u nog eenmaal aan !..."
't Arme kind klom van zijn stoelken
En ging bij het outer staan.

Maar de wachter van de kerke
Dreef het meisjen uit Gods huis,
En het beeld der Lieve Vrouwe
Hield haar moeders dierbaar kruis.

VIRGINIE.

Wij twijfelen niet of de bijval dien haar lief bundeltje zal genieten, zal de be-
gaafde dichtersessen tot verdere werkzaamheid en daaruit onmisbaar te ontsta-
ne hoogere roembehaling aansporen.

R.[ens]

XII

De Toekomst. Derde Reeks. Vijfde Jaargang, pp. 37-38.

I. Gedichten van Rosalie en Virginie Loveling. Groningen, J. B. Wolters, 1870.

Zeker is er sedert lang geen verzenbundel van de pers gekomen, die met zoo levendige belangstelling te gemoet gezien werd als die, waarvan de bescheidene titel hierboven staat. Immers, van het oogenblik toen de begaafde gezusters van Nevele het waagden, in het Jaarboekje van Rens hunne poëtische voortbrengsels aan het oordeel des publieks te onderwerpen, hadden zij bij al wie ten onzent voor echte poëzie nog een warm hart heeft eenen "witten voet" gewonnen, en als dat *Jaarboekje* verscheen, waren het telkens de bijdragen der Lovelings, die het eerst werden gelezen. De reden dier algemeene waardeering is niet verre te zoeken. Onze dichtersessen hebben, Goethes voorschrift in-dachtig, in 't volle menschenleven ingegrepen, zoo eenvoudig mogelijk vertolkt wat zij om zich heen hoorden en zagen. Nooit beproefden zij hunne krachten aan onderwerpen, ten koste van zware geestesinspanning opgebouwd. Niet een hunner gedichten geeft u den indruk, als zou het de bewerking zijn eens thema's, waarbij het hart niets te doen gehad heeft en enkel de begeerte of behoefte, een paar bladzijden vol te rijmen, in het spel is geweest. De schrijfsters hebben zich beide evenzeer weten te bepalen bij het uitdrukken van gevoelens, die ook de minst ontwikkelde der menschen kan gewaarworden, bij het vertellen van voorvallen, die iedereen zien of zelf ondervinden kan, maar die het,

juist omdat ze zoo alledaagsch, dat is : zoo waar zijn, slechts aan groote talenten vergund is, in den gepasten vorm treffend uit te drukken, te vertellen. Eenvoudig te zijn is ja ! de allergrootste kunst, en Pascal heeft vast geen ongelijk als hij beweert, dat het beste boek datgene is, dat iedereen zich verbeeldt ook te kunnen schrijven. Zoo bezitten dan deze gedichten de hooge verdienste der oorspronkelijkheid; men zou hier tevergeefs naar den naam der poëten gissen, wier boeken de leestafel der Lovelings mogen versieren : hunne bron is het boek, dat voor ieder opgeslagen ligt : de natuur, het leven. En *die* verdienste hebben wij in gelijke mate aan beide dichtersessen te roemen, want niet enkel door het bloed, ook door den geest zijn ze zoodanig gezusters, dat het geene lichte taak zou wezen, aan te toonen waarin zich de gewrochten der eene onderscheiden van die der andere. Het eenige onderscheid, dat men misschien zou kunnen aanhalen is, dat Rosalie zich iets meer dan Virginie toelegt om sociale en politieke vraagstukken te behandelen, en deze wat meer dan gene van bespiegelende poëzie te houden schijnt. Maar dat is ook al. Doorgaans behooren de onderwerpen tot hetzelfde gebied en beide bewerken ze met hetzelfde bevallig talent.

Nu zouden wij wel gaarne de schoolmeestersplak aan den spijker laten hangen, niet omdat we bang zijn voor "ongalant" door te gaan (een recensent hoeft immers niet te vragen : Van wat geslacht zijt gij ? maar enkel : Wat geeft gij ons ten beste ?), maar omdat ons hier zoovéél goeds en schoons wordt aangeboden, dat we waarlijk het recht missen, de aandacht te vestigen op enkele vlekjes, die de waarde van het geheel toch ongedeed laten. Wat we af te keuren vinden komt echter bij nagenoeg al onze poëten zoo herhaaldelijk voor, dat we geene gelegenheid mogen laten voorbijgaan, er op te wijzen. 't Zijn namelijk die hardheden voortkomende uit het horten van d's, k's, p's en t's op elkander. Zoo stuiten wij in één stukje : De kleine luitspeler op wanluidente verzen als deze :

Dat alleen van *dorp* tot *dorpje*...
 't Lampken *blikte uit 't needrig* kerkje...
 Men *vond 't kind* bij 't enge deurken...
 Waar *men 't d'afscheidszegen* gaf...

De meeste gedichten zijn in jambische versmaat geschreven, maar -- alweer gelijk bij het gros onzer poëten -- staat men er niet zelden vóór spondaëen, die men, ter wille der maat, als jamberen moet uitspreken, hetgeen tot de harmonie zeker niet bijdraagt. Bij wijze van vergoeding krijgt men even dikwerf silben voor lang uit te spreken, die noodwendig kort zijn. Veel meer echter spijt ons de onnauwkeurige bouw der accentverzen, waarin verschillende stukjes gedicht zijn. Als die soort van verzen niet stevig op hunne pooten staan, als daar niet elke silbe hare vaste waarde heeft, kan de lezer er geenen weg mee. Dat zulks niet altijd gemakkelijk is, weten we zeer goed; maar als een kunstwerk zoo gemakkelijk te maken ware, zou het immers geen kunstwerk meer zijn ?

Na dit enkel woord voor Moeder Prosodia's goed recht -- Moeder Grammatica moge naar eenen anderen advocaat uitzien ! -- blijft ons niets over dan

haar of hem, die den *Gedichten* van het Nevelsche zusterpaar in zijne of hare boekerij geene eereplaats gunt, den welgemeenden raad te geven, maar niet mee te spreken waar er quaestie is van gevoel voor echte poëzie.

[Fr. de Cort]

XIII
De Eendracht 30 Mei 1875

OP HET GRAF DER VLAAMSCH E DICHTERES
MEJUFFER ROSALIE LOVELING.

Twee jonge rozen bloeiden
in Vlaandrens lettergaard;
Twee stemmen zongen liederen
nog niet geëvenaard;

Twee zustersterren blonken
in Vlaandrens kunstgebied;
Twee nachtegalen zongen
hun maagdelijk roerend lied.

De roem had beider namen
getooid met de eigen kroon,
Twee jonge koninginnen
op d'eigen lettertroon;

Twee lieve zusterstemmen,
vereenigd in één lied :
Ik hoef ze niet te noemen,
wie kent hun namen niet ?

Heel Nederland bracht hulde
aan 't zusterlijk gezang,
Zoet, als de zucht der liefde,
den traan op maagdenwang !

Zóó ging het vele jaren;
en niemand, niemand dacht
Aan scheiden of verdwijnen,
aan dood of sombren nacht.

II.

De lieve rozen bloeien,
de milde zonne lacht;
De lente tooit de schepping
met licht en bloemenpracht.

Het woud weergalmt van zangers;
de nachtegaal stemt zoet
Der jonge schoone lente
zijn schoonste liefdegroet...

Hoort toe ! daar schalt een rouwkreet
op eens door Vlaandrens streek :
"De Roze ligt ontbladerd,
de nachtegaal bezweek!"

De dood heeft beide zusters
gescheiden, maar hun lied
blijft onvergankelijk leven,
hun namen sterven niet !

En ligt de Roos¹ bezweken,
geknakt door 't stormgeloei,
De reine Madelieve²
praalt nog in frisschen bloei.

Bewaren wij de doode
een eerplaats in ons hart !
Onz' liefde en eerbied trooste
de levende in haar smart!

O schoone en rijke parel
in Vlaandrens letterpracht,
Vaarwel ! vaarwel tot weerziens !
o Zuster, goeden nacht!

Naast Ledeganck, Van Duyse
en Willems rust gij daar
in 't heilig grafgebergte,
het Vlaamsche kunstaar. --

1. Rosalie
2. Virginie

Nu gaan de vrienden zwijgend
 het stille kerkhof af,
 Tot dat ze elkaar weer groeten,
 bij 't een of ander graf.

KAREL BOGAERD.

Gent, 1875.

XIV

De Eendracht 16 Mei 1875.

Dood van Rosalie Loveling.

Den 4 dezer overleed te Nevele in den nog jeugdigen ouderdom van 41 jaren, de begaafde dichteres en prozaschrijfster Rosalie Loveling. Dat afsterven is een pijnlijk verlies, niet alleen voor hare familie, hare bejaarde moeder en haar eigen ik, hare geliefde zuster Virginie, maar vooral voor onze Nederlandsche letterkunde, waarvan zij een schitterende parel was.

Wie kent niet die lieve, gevoelvolle dichtstukjes, zoo rijk aan gedachten en treffende, schilderachtige beelden? Wie kent niet die gemodelijke akkoorden, van de ziel uitgaande en in zulke gevoelvolle taal tot het hart, het gemoed van den lezer doordringend.

Wie heeft geen traan van innige aandoening in zijn oog voelen opwellen bij 't lezen van dat beweeglijk *Te gemoet gaan* en 't niet minder roerend *Huisje in de duinen*? Doch waartoe afzonderlijke stukken noemen, uit al hare verzen spreekt eene diepte van gevoel die ontroert en samenueiging afdwingt.

Niet minder belangrijk is hare proza. Allen die hare lieve novellen hebben gelezen zullen met ons instemmen dat een rijke schat van kunst en roem, in haar den vlaamschen letteren is ontrukkt.

Geen wonder dus dat eene talrijke schare vrienden en letterkundigen zich Vrijdag 7 deze op St-Amansberg, waar de stoffelijke overblijfsels naast die van *Willems, Ledeganck, Van Duyse* en anderen werden ter aarde besteld, bevonden en dat bij haar graf welsprekende stemmen opgingen om haren welverdienden lof te verkondigen. De heer *Heremans* sprak in naam der *Tael is gansch het Volk, Van der Cruysen* in naam der medeburgers van de afgestorvene en *Karel Bogaerd*, las een dichtstuk. Wij geven hieronder de redevoering des heeren Heremans.

Onder de aanwezigen bemerkten wij afgevaardigden van het *Willems-Fonds*, van *Zetternamskring*, van de redactie der *Eendracht, der Toekomst*, enz.

Ziehier de redevoering uitgesproken door professor J.F.J. Heremans, uit name van de maatschappij van Nederlandsche letterkunde en geschiedenis: *De*

Taal is gansch het Volk, waarvan de diepbetreurde Rosalie Loveling briefwisselend lid was :

"De rouwstoet, die dezen grafheuvel is opgeklommen, en waarvan Gij mannen, van einde en verre samengestroomd, hebt willen deelmaken, bracht hier geene gewone doode : zij, die hier komt rusten, is eene lieve jonge vrouw, wier naam op de lippen is van al wie gevoel heeft voor ware poëzie, en wier kortstondig leven bescheiden in het stille Nevele heenvlood : Rosalie Loveling. Zij werd aan de zijde van haar ander *ik*, hare jongere, niet min begaafde zuster Virginie weggenomen; de dood heeft aan eene achtbare tachtigjarige moeder haren steun, haren troost, haren trots, -- aan een geliefd gezin het beste, het trouwste hart, -- en aan de letterkroon van Vlaanderen den rijksten diamant ontfond.

"Verschoont mij, indien ik den lof, welken ik van onze duurzame ontslapene wil verkondigen, hare door dezen harden slag verpletterde zuster doe deelen, wier hart zoo harmonisch met het hare klopte, wier hoofd zoo harmonisch met het hare dacht : ik zal zoo wreed niet wezen als de dood; onze liefde zal ze blijven vereenigen en beider naam steeds in éénen adem uitspreken.

"Toen vóór eenige jaren in onze tijdschriften de eerste verzen van Rosalie en Virginie Loveling verschenen, luisterde iedereen met bewondering naar de gemoedelijke tonen van het edele Zusterpaar : men had hier geenens nagalm van de zangers, die haar waren voorgegaan : vol frischheid, vol oorspronkelijkheid, vol waarheid, spraken uit hare gedichten de rijkste menschenkennis en het diepste gevoel. De voortbrengsels van hare pen waren niet talrijk, en jaarboekjes en tijdschriften schatteden het voorrecht zeer hoog met de kleine meesterstukken begiftigd te worden. Het waren nederige veldbloemen, die zich eerst onder het loof verborgen, maar zich door haren balsemgeur verrieden en weldra aller oogen op zich trokken. De gedichten van Rosalie en Virginie waren niet groot van omvang; doch zij hadden de ongewone en door iederen kunstkenner zoo zeer gewaardeerde verdienste, dat in enkele weinige strophen meer werd gezegd, dan vaak in groote boekdeelen van anderen. Hier had men geenens bombast, die den eenvoudigen lezer voor een oogenblik verbijstert, geene groote woorden, geene holle klanken, die hem verbluffen, maar het reinste, het verhevenste gevoel en de keurigste beelden in passende taal uitgedrukt. Vóór weinige maanden werd de beminnaar der Nederlandsche letteren door eenen sierlijken bundel Novellen van Rosalie en Virginie verrast. Stonden zij tot dan toe in Noord- zooveel als in Zuid-Nederland als dichtersessen hoog aangeschreven, niet minder lof mochten zij thans inoogsten met hare zoo oorspronkelijke tafereeltjes in proza, welke voor het meeste deel aan het buitenleven ontleend, met al de keurige netheid van de groote meesters uit de Oudhollandsche schildersschool zijn gepenseeld. Dezelfde uitstekende hoedanigheden, die iedereen in de Gedichten had geprezen, vond men in de voortreffelijke verhalen terug.

"Aan de uitmuntendste aesthetische gaven paarde Rosalie de meest omvattende kennis. Haar dorst naar wetenschap was onverzadelijk, en de voornaam-

ste talen van Europa hadden voor haar geene geheimen. Doch, hoe mild ook door de natuur bedeeld, en hoe overvloedig de verstandelijke schatten waren, die zij zich had verworven, was zij de zedigheid, de bescheidenheid, de eenvoudigheid zelve.

"Lieve Vriendin, wij zullen elkander op de aarde niet meer wederzien; maar uw aandenken zullen wij heilig in ons hart bewaren. Gij hebt door de gaven van uwen geest uwen geboortegrond verheerlijkt, en het diepgezonken Vlaanderen, dat Gij zoo warm bemindet, helpen opbeuren. Het zal U steeds erkentelijk blijven gedenken. Uwe plaats is hier, aan de zijde van de mannen, die, zooals Gij, hun leven aan de Nederlandsche kunst hadden gewijd; en wanneer de dankbare landgenoot de grafsteden komt bezoeken, waar de edelste zonen van Vlaanderen, waar Willems, Ledeganck en Van Duyse rusten, zal hij de duurzame vrouwe, het sieraad harer kunne en den roem des Vaderlands niet vergeten.

"Vaarwel, lieve Vriendin, vaarwel !"

XVI

Gesprek tussen mijnheer den pastor en een oud kwezelken.

Marie-Katrientje, gij wordt oud,
Stel nooit iets uit tot morgen;
Men moet voor 't tijdelijk, 't is waar;
Maar ook voor 't eeuwig zorgen.

Want zie, gelijk een dief des nachts,
Zoo komt de zoon des heeren;
Van 't elken stond gereed te zijn
Moet dit ons christnen, leeren.

- Mijnheer de paster, ik heb ook
Vandaag mij voorgenomen
Mijn testament te maken, straks
Zal de notaris komen.

- Volherd, kind, in dat goed gepeins,
Verzuim nooit stond van gratie.
Zeg mij dan hoeveel gij besteedt
In eeuwige fondatie.

- 'K bezit in renten en in goed
Ruim veertig duizend franken;
Ik heb van vaders spaarzaamheid
Het grootste deel te danken.

- Ja kind, maar ongelukkiglijk
Is kloostergoed daaronder;
Zoo vader lag in 't vagevuur;
Het ware zulk geen wonder.

- Mijnheer de pastor, zei Katrien,
'K heb arm half-broeders kindren;
Zoo 'k hun mijn erfdeel achterliet,
Zou 't mijn verdiensten mindern?

Voorzeker, kind, 't behoort hun niet,
Gij zult zelfs reek'ning geven
Van al de pachten die ge ontvingt;
Het is om van te beven!

Maar sprakt gij daar niet, zoo mij dunkt
Van iets aan nicht, of neven
Of verre bloedverwanten, kind,
Uit vrijen wil te geven?

- Mijnheer de pastor, zou 't voor God
En wereld niet betamen,
Dat zij het overige dan
Der erfnis mede namen?

Mijn kind, gij zijt niet onderricht,
Mij dunkt, in 's wereldsch zaken;
Vreest gij niet dat zij daar een kwaad
Gebruik van zouden maken?

Bekreun u om die neven niet,
Noch om hun wereldsch voordeel,
Maar denk, hoe gij met goed en kwaad
Eens komen zult ten oordeel.

Neen, maar zoo gij nog iets wilt doen,
Dan zou ik u verzoeken,
Een somken uit te steken, kind,
Voor de uitroeijing van 't vloeken.

Marie-Katrientje zei: ik heb
Nog eenige aktien boven,
Indien ik u die mede gaf,
Voor missen en voor loven?

Dat is zeer loffelijk, Katrien,
Maar dan zou 't ook betamen,
Dat wij voor onze-lieve-vrouw
Een klein versiersl namen.

Marie-Katrientje zei: ik draag
Noch oorringen, noch keten;
Ik geef ze gaarn, zoo heb ik ook
Mijn plicht aan haar gekweten.

- Mijnheer de pastor, zoo 'k een som
Van negen duizend gulden,
Of daar omtrent, aan 't klooster schonk,
Zou 'k vrij zijn van die schulden?

Ja, kind, maar dat ware enkel om
Uw vader te bevrijden,
Van 't geen hij in het vagevuur
Voor zijn verzuim moet lijden.

Denk nu eens aan uw eigen ziel,
En aan uw patroonessen.
En zeg mij hoeveel gij besteedt
In solemnele messen.

- Mijnheer de pastor, lijk gij wilt,
Zei toen Marie-Katrientje,
'K heb al zoo gaarn in 't hemelrijk
Als hier op aarde een vriendje.

Mijnheer de pastor zei: ware ik
Als gij een rijke dochter,
Ik zorgde voor mij zelve kind,
In uw plaats 'k verzocht er

Een jaargetij, 'k zei hoeveel was
Rondom de baar moest branden;
Ik sprak van pelder en van kroon,
En iets voor offeranden.

Marie-Katrientje zei: de heer
Wil mij genade schenken,
Maar moet ik in mijn testament
Niet aan den armen denken?

Het is 't gebruik, Marie-Katrien,
Ik wil 't u niet beletten,
Wij zullen dan een kleinigheid
Voor brood aan de armen zetten.

Beloof ook uit devotie nog
Anna-Marie-Katrientjen,
Een kroontjen of een scepterken
Voor 't minlijk Jesuskindjen,

Marie-Katrientje zweeg een poos,
En zei toen aan den herder:
Om alle zwaarigheid te ontgaan,
Begeer ik nu nog verder,

Dat gij gebruik van alles maakt
Tot opsiering der kerken.
'K stel 't al aan u, en gij besteedt
Het dan in goede werken.

Mijnheer de pastor zei:Katrien,
Gij moogt gerust thans wezen,
Gij zult ten hemel rechtstreeks gaan,
Gij hebt geen hel te vreezen.

[Rosalie Loveling]